

Кремень, В. М. Економіко-статистичний аналіз рівня монетизації економіки [Текст] / В. М. Кремень, О. Д. Оголь // Прикладна статистика: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. – Київ : ВПД “Формат”, 2012. – Вип. 11. - С. 185-191.

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОНЕТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Кремень В.М.,

к.е.н., ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», м. Суми

Оголь Д.О.,

Управління Національного банку України в Сумській області

Анотація

Статистичний аналіз монетизації економіки

У статті розглянуто сутність монетизації економіки країни та її значення. Авторами розглянуто існуючі науково-методичні підходи щодо визначення рівня монетизації економіки країни та найбільш актуальні напрями її статистичного аналізу.

Аннотация

Статистический анализ монетизации экономики

В статье рассматривается сущность монетизации экономики страны и ее значение. Авторами рассмотрены существующие научно-методические подходы к определению уровня монетизации экономики и наиболее актуальные направления ее статистического анализа.

Annotation

The Statistical Analysis of the Monetization of the Economy

The article deals with the essence of monetization of the economy and its importance. The authors reviewed existing scientific and methodological approaches to determine the level of monetization of the economy and the most important direction of its statistical analysis.

Вступ. Монетизація економіки є важливим фактором економічного розвитку країни, адже зростання монетизації економіки традиційно пов'язується із підвищенням капіталізації банківської системи і розвитком фінансового сектору. Недостатній рівень монетизації економіки зумовлює обмеження можливостей економічного зростання, неспроможність фінансового сектора забезпечувати ефективний перерозподіл фінансових ресурсів, а також підвищує ризики дестабілізації у фінансовому секторі та звужує набір інструментів і методів фінансово-економічної політики.

Значний вклад у дослідження проблеми забезпечення і підтримання належного рівня монетизації економіки внесли такі науковці як І. Греков, Є Гавриленков, М. Малкіна, В. Шевчук, С. Науменкова, С. Міщенко, Т. Медвідь та інші.

Постановка задачі. Віддаючи належне проведеним дослідженням монетизації економіки, слід відмітити, що на сьогоднішній день не достатньо дослідженими залишаються питання адекватності існуючих науково-методичних підходів щодо визначення рівня монетизації інструментам грошово-кредитної політики та недостатньо вирішеною є проблема поглиблення статистичного аналізу монетизації економіки.

Метою статті є дослідження питань щодо сутності монетизації економіки, систематизація методичних підходів щодо її визначення та найбільш важливих напрямів її статистичного аналізу.

Результати дослідження. Найбільш традиційним підходом серед науковців є розгляд монетизації економіки як насиченості економіки ліквідними активами, здатними виконувати такі функції, як засіб обігу та платежу та визнаними як гроші [3]. Також монетизація економіки визначається як достатність випуску грошей для обігу товарів [4, с. 167] – такий підхід до визначення сутності монетизації економіки підкреслює визначальну роль в процесі управління монетизацією економіки центрального банку країни. Одним з підходів щодо тлумачення сутності монетизації економіки є її визначення як

процес насичення економіки грошима, необхідними для здійснення платежів і розрахунків [6]. Окрім того під монетизацією економіки часто розуміють рівень забезпечення національного господарства грошовими коштами [5].

Таким чином, систематизувавши науково-методичні підходи щодо тлумачення сутності поняття монетизації економіки, можна зробити висновок що монетизація економіки – це найважливіша об’єктивна характеристика економічної системи, яка проявляється у таких взаємообумовлених характеристиках взаємозв’язку грошового обігу та реального і фінансового секторів економіки, як насиченість економіки ліквідними активами, достатність випуску грошей для обігу товарів та забезпеченість національного господарства грошовими коштами (рис. 1).

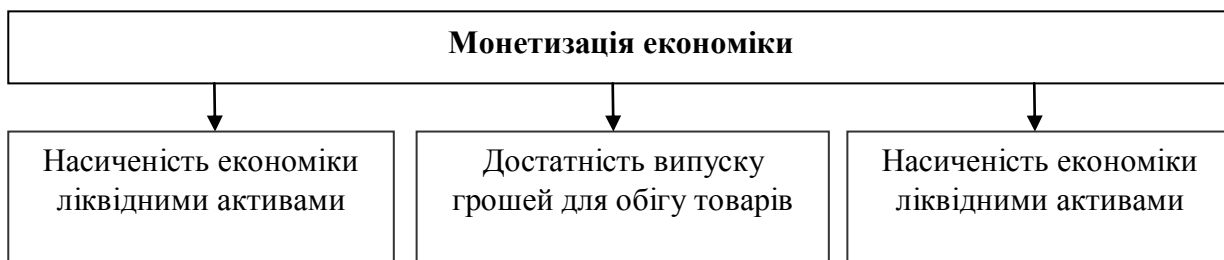

Рис. 1. Прояв сутності поняття «монетизація економіки»

Систематизація науково-методичних підходів до обчислення рівня монетизації економіки засвідчила, що традиційно він обчислюється як співвідношення обсягу грошового агрегату і ВВП. При цьому найбільш широко у вітчизняній фінансовій статистиці у якості грошового агрегату використовується як M_3 , проте у комплексних дослідженнях науковцями для визначення рівня монетизації економіки використовується множина коефіцієнтів монетизації, у яких в чисельнику – обсяги усіх грошових агрегатів (M_0, M_1, M_2 і M_3), а у знаменнику – ВВП:

$$R_{M_0} = \frac{M_0}{ВВП} \times 100; \quad (1)$$

$$R_{M_1} = \frac{M_1}{ВВП} \times 100; \quad (2)$$

$$R_{M_2} = \frac{M_2}{ВВП} \times 100; \quad (3)$$

$$R_{M_3} = \frac{M_3}{ВВП} \times 100. \quad (4)$$

Аналітична сутність рівня монетизація проявляється в тому, що цей коефіцієнт характеризує запас грошової маси на 1 гривню валового внутрішнього продукту.

При визначенні рівня монетизації економіки виникають проблеми, які певною мірою зумовлюють його недосконалість з точки зору грошово-кредитного регулювання: по-перше, ВВП (тобто вартість кінцевого продукту вітчизняного виробництва), на основі якого вважається показник монетизації, не відображає всіх потреб економіки в грошах, тому що насправді продається не тільки кінцевий, але й проміжний продукт; по-друге, правильність визначення середньорічного значення грошової маси – на основі простої арифметичної середньої показника на початок і на кінець рік або на основі хронологічної середньої, враховуючи дані на початок і кінець кожного місяця в періоді, звісно ж другий спосіб є більш правильним, проте менш поширеним; по-третє, структура грошової маси в різних країнах є різною, в деяких спостерігається більш висока частка ліквідних складових, в інших – вище частка строкових рахунків, ще однією обставиною, яка ускладнює розрахунки, є те, що зміст агрегатів M_1 та M_2 у різних країнах дещо відрізняється.

Розраховані за формулами (1), (2), (3) і (4) рівні монетизації економіки України за 1996-2010 рр. наведені на рис. 2. Як бачимо, рівень монетизації, обчислений за формулою (3), починаючи з 2007 р. знаходиться на рівні 54-55%.

Оскільки рівень монетизації є важливим індикатором стану грошової сфери, існують певні орієнтири щодо підтримання його значення на певному рівні з метою забезпечення нормального функціонування економіки та економічного зростання. Так, для розвинутих країн рівень монетизації складає від 60 до 80,0% [1]. Спираючись на це значення, можна зробити висновок, що вочевидь монетизація економіки на рівні 55% є недостатньою з точки зору забезпечення економічного зростання. Водночас слід враховувати те, що дії

Національного банку України щодо підвищення значень коефіцієнта монетизації можуть призвести до негативних наслідків і спровокувати різке підвищення інфляції.

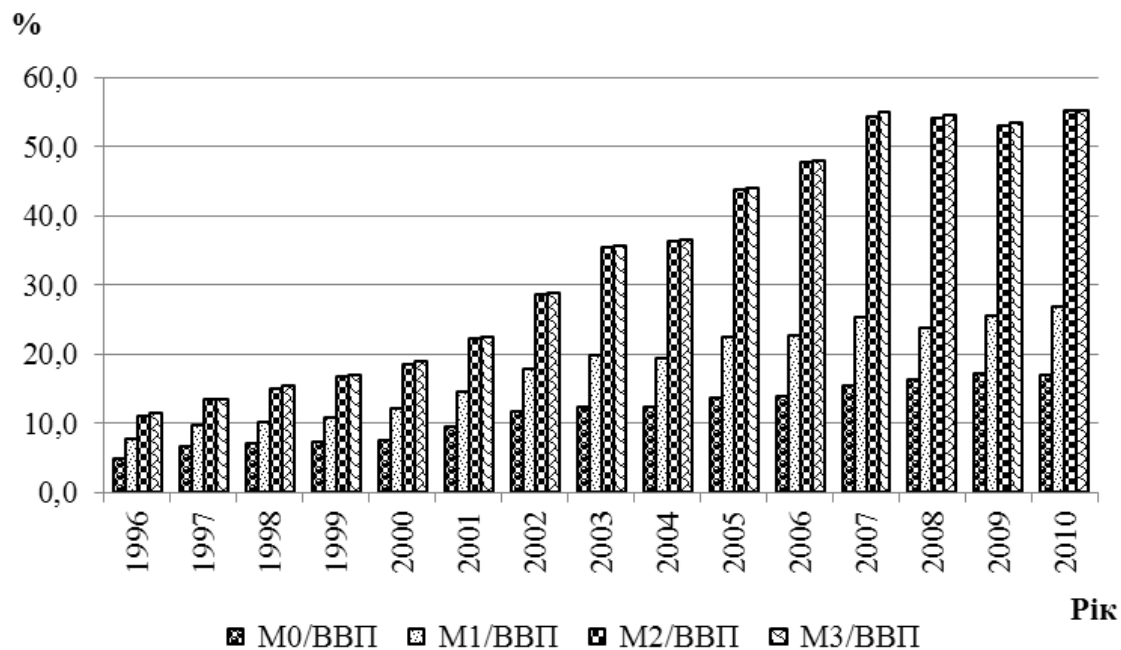

Рис. 2. Монетизація економіки України за 1996-2010 рр.

У контексті встановлення «оптимальних» значень рівня монетизації слід звернути увагу, що Україна має власні напрацювання, які відображені у Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України [9]. Відтак, визначено, що з метою забезпечення безпеки грошового ринку та інфляційних процесів в Україні співвідношення M_3 і ВВП не повинно перевищувати 50%, а співвідношення M_0 і ВВП – 4%. Отже, з цієї позиції існуюча ситуація із монетизацією економіки України не відповідає вищезазначеним вимогам, адже, як уже зазначалося, починаючи з 2007 р. співвідношення M_3 і ВВП знаходиться на рівні 54-55%, а співвідношення M_0 і ВВП протягом усього досліджуваного періоду не було менше за 5% і щорічно зростало в середньому на 0,9%.

У кожній країні процес монетизації має свої особливості, зумовлені специфікою національної грошової системи та характером економіки. Тому важливе практичне значення має вивчення чинників, що визначають динаміку

монетизації економіки та формують її рівень [8, с. 31]. У цьому контексті найбільш поширеним статистичним прийомом є факторний аналіз рівня монетизації економіки. Найбільш проста факторна модель передбачає аналіз зміни рівня монетизації за рахунок:

- зміни обсягу грошового агрегату M_3 :

$$R_M(M_3) = \frac{(M_3)_1 - (M_3)_0}{ВВП_1} \times 100\% , \quad (5)$$

- зміни обсягу ВВП:

$$R_M(ВВП) = \frac{(M_3)_0}{ВВП_1} - \frac{(M_3)_0}{ВВП_0} \times 100\% . \quad (6)$$

С. В. Міщенко у дослідженні економіко-статистичних факторів монетизації економіки було використано факторну модель [8, с. 31], яка дозволяє оцінити вплив на рівень монетизації відношення грошового агрегату M_3 до суми виданих кредитів (K), відношення виданих кредитів до залучених депозитів (D) та відношення обсягу залучених банками депозитів до ВВП:

$$\frac{M_3}{ВВП} = \frac{M_3}{K} \times \frac{K}{D} \times \frac{D}{ВВП} . \quad (7)$$

Окрім того, рівень монетизації може виступати чинником зміни іншого макроекономічного показника. Так, найчастіше при проведенні факторного аналізу зміни грошового агрегату визначається його зміна за рахунок:

- зміни рівня монетизації:

$$(\Delta M_3)_{PM} = (R_{M_1} - R_{M_0})ВВП_1 , \quad (8)$$

- зміни обсягу ВВП:

$$(\Delta M_3)_{ВВП} = (ВВП_1 - ВВП_0)R_{M_0} . \quad (9)$$

Проведений факторний аналіз зміни грошового агрегату M_3 в Україні (табл. 1) засвідчив, що рівень монетизації протягом 1997-2007 рр. здійснював позитивний вплив на зміну M_3 . Негативний вплив рівня монетизації на зміну грошового агрегату M_3 був спричинений у 2008-2009 рр., що було зумовлено кризовими явищами в економіці країни.

Важливе значення у статистичному аналізі рівня монетизації економіки

має виявлення його взаємозв'язку із такими важливими макроекономічними показниками: ВВП на душу населення, темп інфляції, номінальна і реальна відсоткова ставка, внутрішні характеристики грошової маси.

Таблиця 1 – Факторний аналіз зміни грошового агрегату M_3 в Україні за 1996-2010 рр.

Рік	M_3	Зміна M_3	У тому числі за рахунок	
			зміни рівня монетизації R_{M_3}	зміна за рахунок зміни обсягу ВВП
1996	9364	–	–	–
1997	12541	3177,00	1816,26	1360,74
1998	15705	3164,00	1924,47	1239,53
1999	22070	6365,00	2101,86	4263,14
2000	32252	10182,00	3477,18	6704,82
2001	45755	13503,00	7032,50	6470,50
2002	64870	19115,00	14270,38	4844,62
2003	95043	30173,00	18241,24	11931,76
2004	125801	30758,00	3110,48	27647,52
2005	194071	68270,00	33152,39	35117,61
2006	261063	66992,00	21842,62	45149,38
2007	396156	135093,00	50377,89	84715,11
2008	515727	119571,00	-5380,14	124951,14
2009	487298	-28429,00	-9546,78	-18882,22
2010	597872	110574,00	20287,73	90286,27

Одним із напрямів статистичного аналізу рівня монетизації економіки є виявлення його взаємозв'язку із обсягом ВВП на душу населення. Так, А. Гончарук у дослідженні, присвяченому прогнозуванню ефективності економіки України, дійшов висновку, що приріст продуктивності праці, яка вимірювалася як співвідношення ВВП і середньої чисельності працівників матеріального виробництва, при зростанні рівня монетизації економіки, обчисленого на основі грошового агрегату M_3 , на 1% складе 0,474 [2, с. 9].

Висновки. Проведене дослідження дозволило нам дійти наступних висновків:

1. Монетизація економіки – це найважливіша об'єктивна характеристика економічної системи, яка проявляється у таких взаємообумовлених характеристиках взаємозв'язку грошового обігу та реального і фінансового секторів економіки, як насиченість економіки ліквідними активами, достатність

випуску грошей для обігу товарів та забезпеченість національного господарства грошовими коштами.

2. Основним науково-методичним підходом визначення рівня монетизації є розрахунок співвідношення між значенням одного з грошових агрегатів і ВВП. Найбільш поширеним є використання в розрахунку рівня монетизації економіки грошового агрегату M_3 .

3. Монетизація економіки України за співвідношенням M_3 і ВВП протягом останніх років коливається на позначці 54-55%, що вочевидь є недостатнім для нормального функціонування економіки країни.

Проте слід враховувати, що наростити масу грошей методами експансійної монетарної політики не можна, бо додатково випущені гроші тільки збільшать тиск на ціни на валютному і товарному ринках. Окрім того насичення економіки грошима повинно супроводжуватися «нормалізацією» структури грошової маси – ростом банківських депозитів та зниженням рівня доларизації економіки [7, с. 209].

4. Найбільш актуальними напрямками статистичного аналізу монетизації економіки країни є факторний аналіз коефіцієнтів монетизації та виявлення взаємозв'язку рівня монетизації та інших важливих макроекономічних показників.

Використані джерела:

1. Акмаєва Н.В. Сучасні аспекти монетизації економіки України [Електронний ресурс] / Н. В. Акмаєва, Ю. М. Кравченко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2009/Economics/47721.doc.htm.
2. Гончарук А. Г. Прогнозирование эффективности экономики Украины [Електронний ресурс] / А. Г. Гончарук. – Режим доступа: http://mpr.aub.uni-muenchen.de/6562/2/Forecasting_Efficiency.pdf.
3. Греков И. Е. О совершенствовании подходов к определению монетизации экономики и обоснование ее оптимального уровня / И. Е. Греков // Финансы и кредит – 2007. – № 11. – С. 60 – 70.

4. Деньги. Кредит. Банки: ученик / под ред. В.В.Иванова, Б.И.Соколова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2009. – 848 с.
5. Кравцова Г. И. Деньги, кредит, банки / Г. И. Кравцова. – Минск: БГЭУ, 2007. – 448 с.
6. Лопатников Л. И. Экономика тематический словарь / Л. И. Лопатников. – М.: Дело, 2003. – 520 с.
7. Медвідь Т. В. Рівень монетизації економіки як важливий індикатор ефективності передавального механізму монетарної політики / Т. В. Медвідь // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – Вип. 23. – С. 204-210.
8. Міщенко С. В. Економіко-статистичні фактори монетизації економіки / С. В. Міщенко. – Вісник Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 31-33.
9. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>.